

Hoofdpijnen evaluatie TK-verkiezing

Datum: 07-06-2021

Inleiding:

De Tweede Kamerverkiezing is geëvalueerd. DOC-19 wordt gevraagd in te stemmen met doorgeleiding van de evaluatie aan de MR van 18 juni, indien nodig via de ACC van 10 juni a.s.

Aanvullend op de evaluatie is met de bestuurlijke partners (gemeenten, VNG, NVVB en Kiesraad) een verkiezingsagenda opgesteld met maatregelen voor onderhoud en vernieuwing van het verkiezingsproces. De afgelopen verkiezingen (met extra maatregelen vanwege covid-19) tonen de urgentie om werk te maken van het onderhoud en de benodigde vernieuwingen in het verkiezingsproces. Over de aard en context van de verkiezingsagenda wordt op dit moment nog gesproken met minFIN.

Evaluatie op hoofdpijnen:

algemeen

- De Tweede Kamerverkiezing op 15, 16 en 17 maart 2021 waren bijzondere verkiezingen vanwege de covid-19 pandemie. Verschillende maatregelen zijn getroffen om de verkiezing veilig te laten verlopen. Uit de onderzoeken onder kiezers en stembureauleden blijken de getroffen maatregelen in hoge mate effect te hebben gehad.
- De kiezer heeft blijkens enquête onder kiezers door de getroffen maatregelen in het stemlokaal kunnen stemmen zonder angst voor corona. Uit focusgesprekken blijkt wel dat de coronamaatregelen niet op alle stembureaus even goed zijn doorgevoerd en gehanteerd. Voor een kritische (veelal kwetsbaardere) kiezer heeft dit het gevoel van veiligheid negatief beïnvloed.
- Ruime meerderheid van de stemlokaal stemmers (91%) was goed op de hoogte van de genomen coronamaatregelen in het stemlokaal, het merendeel heeft geen problemen ervaren in het stemlokaal.
- Stembureauleden (zowel voorzitters als stembureauleden) beoordelen het proces rondom TK-verkiezing 2021 als veilig. Er is hier en daar een aanmerking, maar in algemene zin is het goed verlopen. Wel is het handhaven en toepassen van de coronamaatregelen niet op elk bureau of in elke gemeente op eenzelfde manier toegepast. Uit de enquête onder stembureauleden blijkt dat het bij 66% van de ondervraagden is gelukt om bij het tellen in alle gevallen 1,5 meter afstand te houden.
- Het RIVM heeft in de clustermeldingen gekeken naar clusters die mogelijk gerelateerd zijn aan de verkiezingen. In de meldingen was 1 cluster (van 3 positieve personen) vanuit de GGD Twente terug te voeren tot de verkiezingen.
- Corona was geen overwegende reden om niet te gaan stemmen, gebrek aan vertrouwen/interesse in de politiek wel. Uit focusgesprekken met niet-stemmers blijkt dat niet-stemmers in het dagelijks leven zoveel mogelijk niet-noodzakelijke contactmomenten gedurende de corona-periode voorkomen. Andere opties zoals volmachten (stemgeheim te belangrijk) en vervroegd stemmen (onzeker en nog steeds naar een stembureau moeten gaan) werden niet ervaren als een relevant alternatief of waren beperkt bekend.
- Door de bijzondere omstandigheden waarin de verkiezing heeft plaatsgevonden laten de observaties over deze verkiezing zich moeilijk vertalen naar toekomstige verkiezingen.
- Tegelijkertijd hebben deze omstandigheden tot nieuwe werkwijzen geleid waarvan verondersteld kan worden dat deze werkwijzen in de toekomst ook van meerwaarde zijn: zoals het vervroegd stemmen, extra stembureau, de inloopspreekuren met gemeenten.

Desinformatie en inmenging

- Er zijn geen aanwijzingen dat er grootschalige desinformatie campagnes door statelijke of niet-statelijke actoren hebben plaatsgevonden.

Toegankelijkheid

- Op de verkiezingsdagen zijn steekproeven gehouden om na te gaan hoe de toegankelijkheid in de praktijk is. Hieruit blijkt dat de toegankelijkheid tot aan de stembus

verbeterd is, maar nog niet alle lokalen zijn volledig toegankelijk. Uit de steekproef blijkt dat de aparte uitgang, die door corona nieuw was niet altijd toegankelijk is gemaakt waardoor kiezers soms weer via de ingang het stemlokaal moesten verlaten.

- Ten opzichte van de vorige verkiezingen is de fysieke toegankelijkheid van stembureaus gestegen. Bij de verkiezing van het Europese Parlement (EP) waren 66% van de stemlokalen voldoende toegankelijk, dit is bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezing gestegen naar 77%. Aandacht blijft in brede zin nodig voor het thema toegankelijkheid.

Vervroegd stemmen

- Ongeveer 12% van de kiesgerechtigden heeft op 15 en 16 maart gestemd. 76% van de kiezers was 50 jaar of ouder. 51% van de kiezers was 70 jaar of ouder.
- 7 op de 10 stemmers die op 15 of 16 maart in stemlokaal zijn gaan stemmen deden dit vanwege corona.
- Stemmers die op woensdag 17 maart zijn gaan stemmen deden dat omdat men begreep dat stemmen op 15 en 16 maart niet voor hen bedoeld was, maar voor kwetsbare kiezers (61%).

Briefstemmen

- Belangrijkste reden om per volmacht of brief te stemmen was corona-gerelateerd.
- Van de 2,4 miljoen kiesgerechtigden die per brief konden stemmen heeft ca 1,1 miljoen dat ook gedaan.
- Uit onderzoek door IPSOS blijkt dat nagenoeg alle kiezers (99%) het briefstemmen niet moeilijk of lastig hebben gevonden. 1% van de kiezers vond het wel moeilijk/lastig en vond de uitleg niet duidelijk. Slechts 8% van de briefstemmers heeft bij het uitbrengen van de briefstemmen informatie daarover gezocht.
- Volgens het centraal stembureau, de Kiesraad, zijn er door briefstembureaus bij de stemopneming in totaal 1.069.048 briefstemmen van kiezers binnen Nederland geteld. Hiervan waren er 3.080 (0,29%) ongeldig en 1.181 (0,11%) blanco. Uit de processen-verbaal van de zogenoemde vooropening door briefstembureaus is op te maken dat tussen de 4 á 6 % van de door de briefstembureau ontvangen enveloppen terzijde gelegd moesten worden, omdat:
 - Een stempluspas ontbrak;
 - De stempluspas niet geldig was of niet echt;
 - Een briefstembiljet ontbrak.
- Het exacte percentage van briefstemmen die niet meegeteld konden worden is niet te bepalen. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van dubbelstellingen. Dat komt voor als kiezers de stem(plus)pas en het briefstembiljet separaat van elkaar hebben opgestuurd. Dat leidt bij de briefstembureaus tot twee afzonderlijke terzijdeleggingen (een maal stembiljet ontbreekt en een maal stem(plus)pas ontbreekt). Ook is niet uit te sluiten dat er kiezers zijn die alleen het briefstembiljet hebben opgestuurd (dat leidt bij het briefstembureau tot een terzijdelegging), maar de stem(plus)pas hebben gebruikt om zelf in het stemlokaal te stemmen of een onderhandse volmacht te geven.
- Gemeenten hebben geen signalen ontvangen over briefstemmen die zijn ontvreemd of van mogelijk misbruik c.q. fraude van/met briefstemmen. Ook het ministerie van BZK en de Kiesraad (check) hebben hierover geen meldingen ontvangen.